

Проф. др Зоран Лакић
ванредни члан ЦАНУ,
Подгорица

МАС-МЕДИЈИ И НАСТАВА ИСТОРИЈЕ

Ни једна област живота није тако осјетљива на друштвене промјене, као што је то васпитање и образовање. Највећа међузависност са тим промјенама огледа се у историји као наставном предмету. Зато је и разумљиво што се те промјене интензивно прате и што им је Црногорска академија наука и умјетности посветила изузетну пажњу.

Свака настава историје мора рачунати са мноштвом ваннаставних информација. Ту се прије свега мисли на мас-медије, који су више него икада пуни историје, и то оне коју називамо савременом историјом. Ријеч је о фељтонистици, интервјуима, коментарима и другим видовима мас-медијског изражавања.

На посљедњем великом сабору историчара Југославије, који је одржан крајем 1990. године у Зрењанину, саопштен је податак да само 15 одсто знања из историје ученици црпу из уџбеника и наставе историје, а све остало — из других извора, што је учеснике овог репрезентативног скупа историчара Југославије мотивисало да се за наредни скуп обради тема МАС-МЕДИЈИ И НАСТАВА ИСТОРИЈЕ. До тог новог скупа историчара Југославије није дошло — из познатих разлога. Одлучио сам да од тада пратим ову сложјену тему, која по свом значају и суптилности заслужује колективну обраду, баш како је и било планирано.

Податак да чак 85 посто знања о прошлости ученици стичу изван школских извора и да је тако школа постала само један од сегмената за стицање историјских знања — садржан је и у материјалима за овај научни скуп. Истина, овај податак се приписује истраживањима која су обављена у Њемачкој, али се поклапа и са опажањима до којих се дошло у нашој земљи. Због ситуације у којој се налазимо као држава, овај податак заслужује изузетну друштвену и научну пажњу.

Овај податак може бити знак за узбуну — како је и квалификован у нашим материјалима, с упозорењем да „ученици (тако) стичу не само нетачна и једнострана, па и лажна вјеровања о прошлости, него и да на тим (и) таквим вјеровањима погрешно гледају и на садашњост“. Негативна конотација је још одређенија кад је ријеч о мас-медијима, који се оптужују да „стварају криву слику о прошлости сопствене нације и државе“. Крајње негативна оцјена огледа се у констатацији да је ријеч „о самообразовању уопште“.

Ова теза помаже лаконски и духовито изречену оцјену да је садашња судбина Југославије у рукама мас-медија. Устаљено је мишљење да су мас-медији вични у кривотворењу слике данашње стварности. Сматра се да су, од почетка растакања југословенске заједнице, показали своје деструктивне учинке. При томе се мисли да су испољавали нескривене симпатије према национализму и свим његовим погубним манифестацијама укључујући и етничка чишћења. Тако су се мас-медији претворили у инструменте фанатизма и ратнохушкачке психозе. Зато су и оптужени за производњу мржње међу народима. А једна мржња изазива другу баш као што једно зло омогућава друго. Најзад, мас-медији су оптуживани и за крајњу нетолеранцију према неистомишљеницима, који су квалификовани безмало као непријатељи. То је, дакле, прави разлог за страх због претпоставке да ученици чак 85 посто знања добијају изван школе, у чему мас-медији имају лавовски удио.

Исти податак, међутим, може да има и позитивну конотацију, због неспорне чињенице да су мас-медији извјесно увећали квантум знања ученика. Подигли су ниво знања о свему што се збива у друштву — код нас и у свијету. То се посебно односи на телевизију, која је донијела нове димензије у систему комуникација и прихватању информација. Као таква, телевизија је допринијела свеопштем ширењу духовних хоризоната човјека. Ово тим прије што, према најновијим статистичким подацима, млади поред телевизије дневно проводе преко 3 сата (у САД од 6 до 7 сати).

То допунско мас-медијско образовање из историје најчешће освјежава и оплемењује школску наставу. За историју је речено да је сама по себи спора и трома. Познато је да су у мас-медијима, када је ријеч о настави историје, ангажовани наши познати стручњаци за разне периоде историјске прошлости, што ће показати даља елаборација ове слојевите теме. У сваком случају, био је то додатни мотив да се научно и стручно истражује насловљена тема.

Моћ мас-медија је неспорна. Они могу да врше утицаје који на наставу историје дјелују разнородно — негативно, али и племенито и благородно.

Да би се схватила та страшна моћ мас-медија и код нас у Црној Гори — припремио сам најновије статистичке податке о

томе, као и податке који се налазе у Републичком секретаријату за информације Црне Горе. Они кажу да у Црној Гори има 10 радио-станица (Подгорица, Никшић, Бијело Поље, Бар, Будва, Тиват, Берање, Цетиње, Котор и Херцег-Нови), које годишње емитују 25.934 часа програма, од чега 12.575 часова говорног програма. Локални колорит огледа се у податку да се годишње произведу 1.932 часа сопственог програма. Могућност утицаја овога програма изражава се кроз нови статистички податак: у Црној Гори има 87.696 радио-апарата, од тога код приватника 86.998. Дакле, један радио-апарат долази на 6 становника. Другим ријечима, свако домаћинство у Црној Гори има макар један радио-апарат.

ТВ апарата такође има доста — 31.403, од чега 79.921 припада приватним лицима, односно 1 ТВ апарат долази на 8 становника Црне Горе. Програм ТВ је, наравно, знатно краћи, али је зато врло гледан. Од значаја је и чињеница да је подручје Црне Горе веома медијски отворено према осталим дјеловима Југославије. СР Југославија има 64 радио-станице и више ТВ студија који се у нашим регионима добро прате. Најзад, додајмо томе и могућност да се преко сателитске антене прате програми иностраних ТВ студија, на којима често има и чисто историографских тема. Ови подаци добијају у важности и због чињенице да наша школска омладина све више и боље говори стране језике.

Према истраживањима „Политике“, који су саопштени 8. октобра 1993. — у Београду се највише чита „Политика“, затим „Новост“, „Борба“ и „Експрес“. Од недјељника највише се читају НИН, „Дуга“, „Време“, Интервју“, „Погледи“.

Да би се имала потпунија слика снаге мас-медија, изложићемо и податке о штампи у Црној Гори и Југославији. Према Статистичком календару за 1993. годину, у СР Југославији излази 801 лист са годишњим тиражом од 518,703.000 примјерака. Значајан је податак да излази 18 листова на албанском језику, са годишњим тиражом од 3.136.000. Иначе, према подацима Републичког секретаријата за информације Црне Горе, у Црној Гори данас излазе укупно 44 листа, од чега 1 дневни, 2 седмична, 15 петнаестодневних, 20 мјесечних и 6 повремених. Укупни тираж је 9,541.000, односно 8,257.000 дневних, 258.000 седмичних, 513.000 петнаестодневних, 417.000 мјесечних и 56.000 повремених. Ови подаци се надопуњују страначким и другим листовима. Табеларни приказ свих листова у Црној Гори дајемо у прилогу.

Према истим статистичким подацима, укупан број часописа који излазе у Црној Гори је 10; њихов тираж је 27.000 примјерака. Од часописа који се користе у настави историје поменућемо само — Историјске записе, Стварање и Наставу и васпитање. Додајмо овим подацима и још један: у 1991. години у Црној Гори је објављено 99 књига са темом васпитања, образовања и наставе и само три брошуре, како их биљежи статистика. Нара-

вно, није ријеч само о књигама које би се могле користити у настави историје; њих је много мање.

Анализа програма радија и ТВ, поготово оних из историје, помогла би да се дође до употребљивих опажања. Ради илустрације наводимо новембарске податке из 1992. Центра за истраживање јавног мњења, програма и аудиторјума Телевизије Србије („Политика“). Испитано је 1,247.000 становника београдског региона — старијих од 9 година. Анкета каже да 91,9 посто испитаника редовно гледа ТВ програм и да су најгледаније информативне емисије, а посебно ТВ дневник — око 65 посто. 20 процената испитаника сматра да је све тачно што је речено на дневнику, 50 посто мисли да понешто није баш тако, а 24 посто сматра да много тога није баш тако; само 17 одсто испитаника апсолутно не вјерује подацима ТВ дневника. Према „Побједи“ од 10. и 11. априла 1993, чак 60 посто не вјерује штампи.

Умјесто оваквих детаљних истраживања, ми смо, међутим, остварили увид у фељтонистику дневних листова који се највише читају у Црној Гори — „Побједе“, „Политике“, „В. новости“ и „Политике експрес“. У текућој 1993. години фељтонистички су обрађене значајне историјске теме које припадају разним периодима историјске прошлости. Само у „Побједи“ обрађене су бројне теме о најсложенијим и најактуелнијим историјским питањима (оне су дате у посебном прилогу, саставном дијелу овог саопштења). Поменућемо само неке од њих: Владика Петар и Вожд Карађорђе, Владика Раде и скадарски везир, Црногорци у руско-јапанском рату, Мухамед и истина, Прве црногорске исељеничке организације, карактеристике из ратног живота Црне Горе, Блажо Бошковић — убиство или самоубиство, Мисија Ватикана у НДХ, Србија и Црна Гора у садашњој држави — Историјски аспект уједињења, Федерализам и централизам — Истина о спорном питању у бившој Југославији, Дража признао издају, итд. Сложићемо се да је ријеч о темама које могу надопунити наставне садржаје из историје. Њихови аутори су наши најпознатији историчари — академици, професори универзитета, доктори наука и научни истраживачи. Навешћемо само нека имена: Павле Ровински, Јован Дучић, Владо Стругар, Милан Булајић, Новица Ракочевих и др. Њихова ријеч је документована, одмјерена, занимљива и јасна. И као таква — корисна за наставу. Можда би се то могло рећи дијелом и за „Политику“, која је у фељтонима обрађивала догађаје и процесе из најновије историје. Њихови аутори су позната имена наше науке и културе? Милош Црњански, Александар Демајо, Милан Стојадиновић, Радован Самарџић, Дејан Медаковић, Вељко Кадијевић и др. Списак свих аутора и фељтона дат је у прилогу. „Вечерње новости“ су, на примјер, управо ових дана ишле са фељтоном — Силовање Југославије, из пера познатог публицисте међународног угледа Арнолда Шермана.

Поред фељтонистике, назначили смо интервјуе познатих јавних личности. Неки од њих имају велики углед, али скромно знање из најновије историје. То им није сметало да размишљају о догађајима и процесима из историје — на начин који је неприхватљив са становишта науке. Тако су неки догађаји из нове историје оквалификовани — како то нигдје у озбиљним историјским студијама није учињено. Наши парламенти се понекад претварају у дебатне клубове о слојевитим историјским темама. Оптерећени страначком припадношћу, неки говорници су јавно излагали такве небулозе које не би прошле ни у школама најнижег степена образовања.

Све то може да буде озбиљна сметња у процесу наставе историје. Забуну су могли да уносе и неки јавни наступи историчара, који су нудили брза рјешења и за најсложеније историјске проблеме. Поменућемо, ради примјера, рецимо ставове о распаду Југославије и силаску социјализма са историјске позорнице у Европи, што до јуче није могао предвидјети нити један од огромних института у свијету. Или овај примјер: у моменту када је био отворен процес уједињења Њемачке, неки лидери великих сила, који имају читаву армију савјетника, изјављивали су да до тога неће доћи за нашега вијека. Маргарет Тачер, на примјер, изјављивала је да њемачко уједињење још дуго неће стићи на дневни ред и да мора проћи најмање још „40 година — пре него што Британија заборави шта је све Немачка учинила за време Хитлер“ („Политика“, 7. 10. 1993). Неколико мјесеци касније и она је упрегнута у кола која су „узбрдо извукла њемачко уједињење“.

Хтио сам рећи да је било доста непредвиђеног и да се није могло тако лако предвиђати, како неким колегама изгледа, па не стоје њихове „критике“ за непотпуно тумачење изазова најновије историје.

Наведени примјери јавних наступа упућују на закључак да се често губи одговорност за јавно саопштавање историјских садржаја.

Да ли се наставник у школи и на факултету може користити позитивним утицајима мас-медија, односно да ли се може одупријети неким промашеним текстовима? То је једно од кључних питања која заслужују изузетну пажњу истраживача. У одговору на ово питање мора се поћи од стања историографске продукције у Црној Гори и Југославији. Већ смо рекли да је последњих година та продукција, доста скромна. По најновијим статистичким подацима, број књига у библиотекама стагнира. Стагнира и број читалаца у библиотекама и ван библиотека. Иначе, статистика не биљежи набавку књига у школским библиотекама од 1988. године и даље, што може да значи и да школе нијесу у могућности да их набављају.

Из анкете коју сам спровео међу наставницима и професорима основних и средњих школа Колашина, Плужина, Подгори-

це, Никшића, Берана — дошли смо до допунских података vezаних за ову тему. На питање — на које часописе је претплаћена школа у којој наставник ради, наведени су следећи часописи: „Васпитање и образовање“, „Историјски записи“, „Мостови“ — Пљевља, „Савремена школа“, „Директор“, „Настава историје“ — Београд, „Просвјетни рад“. Око 25% школа не добија ни један часопис, можда и зато што нередовно излазе. Школе су највише претплаћене на по један часопис — „Историјске записе“, а има случајева да су претплаћене чак и на три часописа који су од значаја за наставу историје. Више од 60 посто професора и наставника није претплаћено ни на какав часопис.

Упозоравајући је податак да чак 50 посто школа није набавило нити једну књигу за протеклу годину дана. Највише школа је набавило по једну-две књиге, а има случајева да су неке набавиле и по десетак књига које би се могле користити у настави историје. Углавном су то књиге старих аутора: Владимира Ђоровића, Виктора Новака, Слободана Јовановића, Василија Поповића, Јевта Миловића, Владимира Дедијера. Од активних историчара наведени су као аутори набављених књига Љубомир Дурковић-Јакшић, Димо Вујовић, Бранко Павићевић, Бранко Петрановић, Миомир Дашић, Ђорђе Станковић, Зоран Лакић, Богумил Храбак, Милутин Перовић, Радоман Јовановић.

80 посто наставника и професора још купује књиге — једнако старију и новију литературу. Набавља се доста књига из области религије, што је мотивисано интелектуалном радозналешћу — више него потребама наставе.

Под претпоставком да је у набављеним књигама и часописима највише науке, лако је закључити да се она мало користи у настави историје, што није искључива слабост предавача, па ни школе, поготово када се зна слаба материјална основа и једних и других.

Сличка је ситуација и са штампом, поготово са ревијалном, која је најмање поуздана. Тиме су умањене могућности да се позитивно користи у настави или да се значајки неутралишу њени негативни утицаји.

Потпуније ћу коментарисати одговор наставника и професора на питање да ли мас-медији олакшавају или отежавају наставу историје. Сви анкетирани су одговорили на ово питање. Блага већина сматра да мас-медији отежавају наставу историје — „јер доводе у сумњу истинитост науке и наставе историје, изазивају бјерску и националну мржњу, ... замагљују ослободилачку и антифашистичку компоненту Народноослободилачке борбе, ... изазивају одбојност према неким садржајима. Неки текстови и интерпретације дају повода наставницима за сензационалистичко и ненаучно тумачење у складу са политичким опредељењем“. У одговорима се даље каже да мас-медији отежавају наставу историје „будући да се ради о постизању одређених политичких циљева“. И даље, мас-медији отежавају на-

ставу историје, „нарочито ону тематику која се односи на НОР и револуцију“. Затим, да мас-медији „уносе забуну како код наставника, тако и код ученика“.

Објашњења за позитивни утицај мас-медија у настави историје су по правилу кратка: „Олакшавају утолико што повећавају интересовање за неке догађаје и указују на досада прећуткиване догађаје“, „много олакшавају — јер часни и унижени људи износе истине о многим догађајима и личностима, који су око пола вијека лажно приказивани“.

Посебно је питање колико се и на који начин ученици и студенти сусријеђу с историјским текстовима у мас-медијима и какав утицај ти текстови врше на њих. Спроведена је такође анкета међу ученицима основних и средњих школа и студентима историје на Филозофском факултету у Никшићу. Испитаници су одговорили на укупно 10 питања из анкетног листића, који дајемо у прилогу.

Највећи број испитаника у основним школама (92%) и на факултетима (70%) прати историјске текстове у мас-медијима. Изненађује да мали број средњошколаца не чита фељтонистику — чак 75 посто. Од листова најчешће се наводи „Побједа“, затим „Политика“, „Вечерње новости“, али има и дјечије штампе, као и страначких листова — „Монитор“, „Либерал“, „Светигора“, затим недјељника — „Дуга“, „Интервју“, „Фронт“, „Војска“. Допадају им се фељтони и оцјењују да им помажу у освјежавању и допуни школскога знања. Један осмошколац каже: „Посебно их волим јер у њима има нешто више — у односу на књиге у којима је све врло сажето“, „има нешто више — што у нашим уџбеницима нема“. Средњошколка каже да је „много сазнала о (не)историји Информбироа“. Студентска запажања и позитивна оцјена мотивисани су „изношењем доста историјских чињеница, које прије нијесу изношене“, „исправљају раније писање историје“. Неки студенти запажају разлике од новине до новине и од „страначке одређености аутора“.

Много више испитаника прати Радио и ТВ историјске теме. Али и овдје је највећи проценат код средњошколаца који не прате ове програме — 25 посто. Код испитаника из основних школа најгледанији је Буквар православља. Средњошколци прате углавном школски програм из историје, а студенти „углавном серије из НОР-а“, затим балканске ратове, велика географска открића. Оцјене о допадању и недопадању су сличне као код фељтонистике. Основац констатује да је „из њих научио више него на настави историје“, „научио сам доста о православљу“. Из одговора средњошколаца наводимо овај — „помажу да проширимо стечено знање у школи“, „подударају се са оним што се учи у школи“. Један студент испитаник запажа да су ови програми „врло корисни за допуњу знања и онога што садрже предавања професора“. Биљежимо и овај одговор: „Сада ми се не допадају, јер су били у служби ондашњих власти“.

Наравно, наведене су бројне емисије као конкретан одговор на постављена питања. Навођењем конкретних фељтона и емисија — дају се елементи за оцјену програмске политике мас-медија, што је особито важно ако се жели успоставити складни однос на релацији мас-медији — настава историје.

Кључно питање ове анкете било је — да ли има разлике између онога што се чује на настави историје, прочита у уџбенику — литератури и онога што доносе фељтони, Радио и ТВ серије. Код основаца 16 посто сматра да нема разлике, само што су фељтони и тв серије „нешто опширнији, него настава и уџбеници“. Код средњошколаца 50 посто сматра да има разлике. И студенти сматрају да постоји разлика — „фељтоне пишу новинари; уџбеник је нешто друго“.

Занимљиво је видјети како се те разлике објашњавају. Један основац каже: „Овдје у Никшићу је убијена једна жена. Свако прича своју измишљену причу о њеном убиству“. Средњошколац разлике види „у субјективном мишљењу онога који говори, пише и чита“. Из студентских одговора апострофирају следеће: „Вођа се не цијени као раније, јер су откривене неке истине, које прије нијесу могле да продрју у јавност, на примјер — истина о Голом отоку“.

Једно од најзначајнијих питања овог мини-истраживања било је — коме се, у случају разлика, поклања повјерење: мас-медијима, наставнику-професору или уџбенику-литератури. Ово питање ћу детаљније елаборирати.

Само један испитаник — осмошколац највише вјерује фељтону — серији: „стичем утисак да тамо раде највећи стручњаци за историју“. Тројица поклањају повјерење уџбенику — књизи: „у њој је све описано лепше него што то други раде“, „уџбеник је најсигурнији и у њему је све провјерено“, „уџбеник пише више људи — а удружени боље знају“.

И код средњошколаца само један испитаник своје повјерење поклања фељтону — серији, 20 посто је заокружило уџбеник — књигу: „зато што у уџбенику треба да буде највише истине“, а 80 посто испитаника даје повјерење наставнику у учионици: „Ријеч професора је жива — њој су ученици склони највише повјеровати... Професор је и сам стекао знање из разних књига.“

Код студената повјерење се у 100 посто случајева поклања професору — предавачу. Само један студент испитаник каже да више вјерује уџбенику „јер је прошао кроз научну (верификацију) критику“.

Без обзира колико овакви одговори одражавају шире расположење свих ђака и студената, они су обавезујући и за наставнике на свим ступњевима образовања и за писце уџбеника.

И поред неких слабости које уочавају испитаници, готово сви сматрају да је настава историје „доста добра“, „углавном

добра“, „добра“ и „врлодобра“. Само један средњошколац није дао свој суд о настави историје и само један осмошколац није задовољан наставом историје („Не мора свако да зна кад се родио и када је умро Његош“). Сви остали дају позитивну оцјену настави историје, уз образложење да је „врло интересантна и поучна“, „све што научимо на часу — никада не заборавимо“, „помаже ми да формирам свој сопствени суд о свијету“. Један осмошколац још сматра да је настава историје „сувише кратка“, „требало би мало опширније и детаљније описати неке знамените догађаје“. Средњошколска запажања су сљедећа: „веома је занимљива и већина омладине је са интересовањем слуша“, „градиво је занимљиво, а професор нам објасни све што нам је нејасно“, „настава и часови историје су занимљиви и... милина је слушати професорова излагања“, „историја, уопште, је врло значајна — јер једино њу проучавајући — можемо дознати много о нашој прошлости“, Уз позитивну оцјену наставе историје на факултету, студенти стављају и сљедеће примједбе: „Допунити предавања новим чињеницама“, „историјски извори не треба да се прикривају и да се мијењају са промјеном власти“, „требало би увијек да буде — историја, а не каква власт — таква историја“.

Занимљиво би било упоредити ова позитивна опажања ученика, која могу да имају и емотивне набоје, са стручним оцјенама школских инспекција о сваком професору посебно. Суд школске инспекције могао би се анализирати у свјетлости чињеница о томе колико који професор прати историографску литературу и колико је у могућности да је користи у настави историје.

У закључку ћемо апострофирати податак да се доста чита и меда и изван наставе. То је само по себи добро, јер се ствара повећана могућност за унапређивање наставе историје. Прави се разлика између наставе и ваннаставе. Податак да 15% знања ученици добијају у школи, а све остало изван школе, наведен на почетку овога рада — није добио потврду у одговорима анкетираних. Напротив, тај проценат знања је управо обрнут. Осмошколци сматрају да више од 75% знања стичу у школи, код средњошколаца је распон 50—70%, али, опет у корист школе. Такву оцјену сријећемо и код одговора анкетираних студената. Даља анализа би утврдила откуда и зашто долази до оваквих разлика, које, можда, иду од школе до школе, од наставника до наставника, од испитаника до испитаника.

Насловљена тема је, како смо већ истакли, исувише сложена да би се могло категорично закључивати, без обзира на мноштво података које смо прикупили и презентирали. Више смо, зато, у прилици да стварамо питања о могућностима наставе историје — посматране из угла моћних мас-медија, затим питања о квалитету наставе и, најзад, о значају формирања историјског знања код младих. Пођемо ли мало слободније у даљу анализу, стиче се утисак да се и наставници и ученици налазе у правој

шуми односа. Неко се сналази мање или више добро — лоше, неко баш никако, зависно од тога ко је и како приступа образовању. Онај ко је на факултету учио — теже се у настави сналази од оног ко је студиро. Наставник који тражи све у уџбенику, теже се сналази у настави, из простог разлога што тамо тога нема. Другим ријечима, мора се више него до сада његовати критички однос према свему што чини наставу историје. Тако ће се и наставник и студент, па и ученик, боље сналазити и када нема свих садржаја у уџбенику и када треба одбацити оно што му нуди тзв. „жута штампа“, која је у стању да истину претвара у лаж и лаж у истину. Настава мора постати имуна од, тако да кажем, ваннаставних диверзија. Пут ка томе води и преко набавке књига и часописа за све школе. И обавезе њиховог коришћења. Морају се чешће организовати семинари наставника историје, и омогућити наставницима да их похађају више него што су то чинили до сада. Иновирање наставе историје подразумијева и спремност наставника — да води разговор са ђацима — студентима о садржајима који долазе преко мас-медија.

Извјесно је да се од мас-медија не треба бранити сопственом изолацијом; њихову снагу треба још више користити у настави историје — указивањем на добре емисије и штампане текстове. Евентуалне разлике у интерпретацији истих или сличних садржаја треба објашњавати уз активно учешће ученика — студената. Најзад, сматрамо да треба остварити стваралачку сарадњу са мас-медијима који су, према овој анкети, највише присутни у настави. У том смислу, при редакцијама треба основати институције рецензије, да би се мас-медији плански укључили у наставу историје, и још више од тога — да би се смањивале негативне последице заиста нестручних текстова и емисија, којих је и до сада било. У истом смислу треба иницирати потребу увођења иновираних школских програма на радио-школама. Најзад, сматрамо да сва наведена питања, која утичу на наставу историје, нијесу само сталешка, већ су изузетно важна — друштвена питања, па би требало да се и друштво укључи у њихово превазилажење — од побољшања материјалне основе школства у цјелини, до стварања услова за фундаментална истраживања у овој области, укључујући ту и истраживање овако сложене теме као што је мас-медији и настава историје

„ПОВЈЕДИНИ“ ФЕЉТОНИ 1993.

1. Др Милан Булајић: *Мисија Ватикана у НДХ*
2. Др Ђуро Батрићевић: *Бисери црногорске културне прошлости*
3. Чедомир Баћовић: *Лука Вукајловић и његово доба*
4. Др Владо Стругар: *Србија и Црна Гора у садашњој држави — историјски аспект уједињења*
5. Вељко Сјеклоћа: *Просвјетни радници из Црне Горе пали у НОБ*
6. Павел Ровински: *Карактеристике из ратног живота Црне Горе*

7. Др Божо Вуковић: *Блажо Бошковић — убиство или самоубиство*
8. Филип Ђурашковић: *Владика Раде и скадарски везири*
9. Др Ђуро Батрићевић: *Добровољци у ослободилачким ратовима Црне Горе и Србије*
10. Јован Дучић: *Федерализам и централизам — истина о спорном питању у бившој Југославији*
11. Никола Радуловић: *Из архива Министарства иностраних дјела Црне Горе*
12. Владо Гојнић: *Прве црногорске иселеничке организације у Америци*
13. Др Новица Војиновић: *Српска земља Босна кроз историју*
14. Исо Калач: *Мухамед и истина*
15. Филип Ђурашковић: *Владика Петар и вожд Карађорђе*
16. Др Ђуро Батрићевић: *Црногорци у руско-јапанском рату*
17. Милинко Стојановић: *Свједочанства голооточких злочина*
18. Др Новица Ракочевић: *Црна Гора у Првом свјетском рату*
19. Вељко Сјеклоћа: *Дража признао издају*
20. Др Божо Вуковић: *Андрић од Младе Босне до Проклете авлије*
21. Јован Дујовић: *Уз 180-годишњицу рођења Петра II Петровића Његоша*

ПРЕГЛЕД ЈАВНИХ ГЛАСИЛА УПИСАНИХ У РЕГИСТАР НОВИНА И РАДИО-ДИФУЗНИХ ПРОГРАМА У РЕПУБЛИЦИ ЦРНОЈ ГОРИ

- „Побједа“
- „Титовградска трибина“
- „Никшићке новине“
- „Барске новине“
- „Слобода“ (Иванград)
- „Бока“ (Котор, Херцег-Нови, Тиват)
- „Пљеваљске новине“

Листови странака и покрета

- „Народно огледало“ — Народна странка Црне Горе
  - „Демократска ријеч“ — Демократска странка
  - »Liberal« — Либерални савез Црне Горе
  - »Elementa montenegrina« — Црногорски федералистички покрет
  - „Социјалист“ — Социјалистичка партија
  - „Бијели орао“ — Српска народна обнова за Црну Гору и Херцеговину Друштво СНОП-2
  - „Глас Црногорца“ — Српска народна обнова за Црну Гору и Херцеговину, Агенција АЛЕФ и Друштво „Бијели орао“
  - „Српска Спарта“ — Српски отаџбински покрет Црне Горе — Даниловград
  - „Профил“ — лист Демократске партије социјалиста Црне Горе
  - »Monitor« — надстраначко — независно — самостално — Montenegropublic — приватно новинско издавачко предузеће
- Листови чији су оснивачи појединци и групе грађана*
- »РЕНА« — оснивач: Хаџи Шабани из Улциња
  - „Црногорски магазин“ — Вујовић Ирена из Титограда
  - »Justitia« — др Светислав Мирановић Титоград
  - „Нова дружења“ — група грађана из Тивта
  - „Круг“ — групе грађана из Будве

Листови радних и других организација

- „Алуминијум“
- „Информатор“
- „Титекс“

- „ЦТТ гласник“
 „Ловћенинвест“
 „Ловћен“
 „Наша ријеч“
 „Црна Гора“ — Никшић
 „Глас рудара“
 „Љубишња“
 „Теп“
 „Текстилац“
 „Целулоза“
 „Југопетрол“
 „Првоборац“ Херцег-Нови
 „Лим“
 „Центрокожа“
 Ревизија „МП-15“
 „Монтенегробанка“
 „Наш лист“
 „Горњи Ибар“
 »Montenegroturist«
 „Срећно“
 „Електроприпреда“
 „Информатор“
 „Титоград“
 „Црнагорапут“
 »Euroга«
 „Светигора“ — лист Митрополије црногорско-приморске
 „Делегатске новине“
 „Омладински покрет“
 „Титов пионир“
 „Овдје“
 „Стварање“
 „Koha“
 „Пракса“
 „Гласник“
 „Споне“
 »Elif« — Мешихат исламске заједнице Црне Горе
 „Бисерка“ — Еколошко друштво Пљевља
 „Делегатска трибина“ — Скупштина општине Титоград — Информативно документациони центар
 „Соа небеска“ — Заједница Националног парка „Дурмитор“ — Жабљак
 „Глас фармацеута“ — Фармацеутско друштво Црне Горе
 „Јулске ватре“ — Образовни центар „Петар Петровић Његош“ — Даниловград
 „Ловац“ — Савез организација Црне Горе за узгој, заштиту и лов дивљачи
 „Агросазнање“ — Радна организација Агроекономски институт, Титоград
 „Звучна ревија“ — Републичка конференција Савеза сlijепих СРЦГ
 „Свијет тишине“ — Републичка конференција Савеза организације лица оштећеног слуха, са сједиштем у Титограду
 „Уточиштва“ — Удружење дијализираних и трансплантираних и хроничних болесника СР Црне Горе
 „Осмјех“ — Књижевна заједница „Траг“ Титоград
 „Слободна ријеч“
 »Sky sat« — Приватно предузеће за производњу, инжињеринг и трговицу, Херцег-Нови
 „Војничка ријеч“ — Команда војног подручја Титоград
 „Бумеранг“ — Приватно предузеће „Baall-Belit“ са п.о. Титоград
 »Naf marketing« — Приватно предузеће »Naf press« са п.о. Херцег-Нови
 „Синдикални гласник“ — Савез самосталних синдиката Црне Горе
 „Фудбал“ — Приватно предузеће »Sahara-YU-Trade«, Титоград

- „Глас православних Црногораца“
 „Оногшт стандард“
 »INDEX«
 »Montenegro sport«
 „Српска отаџбина“
 „Графити“
 „Коло“
 „Омладински графити“

АНКЕТНИ ЛИСТ

ЗА УЧЕСНИКЕ СЕМИНАРА ИСТОРИЧАРА

Молимо Вас да одговорите на следећа питања:

1. На које часописе је претплаћена школа у којој радите?
2. Да ли сте и Ви претплаћени на неки часопис?
3. Наведите текстове из часописа које сте користили у настави историје.
4. Наведите књиге које је прибавила школа у 1991. и 1992. години.
5. Које сте књиге из историје кушили у посљедње двије године?
6. Да ли информације са мас-медија олакшавају-отежавају извођење наставе?

Име и презиме _____
 Назив школе _____
 Мјесто _____

Цетиње 2. фебруар 1993.

ИСТОРИЈСКИ ФЕЉТОНИ „ПОЛИТИКЕ“ 1993.

- I до 7. II 1993.
 Хади Драган Антић: „Милован Ђилас — помиловање за највећег југословенског дисидента“
- II 15. I — 27. I 1993.
 Жарко Рајковић: „Злочин над злочинима“
- III 23. I — 10. II 1993.
 Др Лазар Пејић: „Успон и пад Милана Стојадиновића“
- IV 28. I — 10. II 1993.
 Александар Демајо: „Јуче у времену данашњем“
- V 11. II — 18. II 1993.
 Др Милан Стојадиновић: „Ни рат ни пакт“
- VI 25. II — 29. III 1993.
 Слободан Кљакић: Како је ликвидиран Мустафа Голубић
- VII 27. III — 16. IV 1993.
 Петар Томац „27. март 1941. — издаја или чин разума“
- VIII 14. IV — 23. IV 1993.
 Васо Војводић: „Царински рат Аустро-Угарске против Србије“
- IX 17. IV — 23. IV 1993.
 Марина Рајић: „Три века једне школе“
- X 24. IV — 12. V 1993.
 Ив Лакост: „Српско питање у француском часопису „Херодот““
- XI 26. IV — 7. V 1993.
 Бранислав Сеничић: „Луис Мекензи, генерал који је морао да оде“
- XII 8. V — 12. V 1993.
 Др Слободан Павловић: „Милутин Миланковић, човек који је промијенио календар“

- XIII 13. V — 24. V 1993.
Радован Калабић: „Како су ликвидирани прваци српске политичке емиграције“
- XIV 24. V — 11. VI 1993.
Генерал Вељко Кадиевић: „Моје виђење распада — војска без државе“
- XV 31. V — 1. VII 1993.
Ексклузивни избор из књиге „100 најзнаменитијих Срба“
- XVI 12. VI — 20. VI 1993.
Др Драган Трифуновић: „Три годишњице Минне Петровића Аласа“
- XVII 2. VII — 15. VII 1993.
Дејан Медаковић: „Ефемерис IV“
-
- I 15. II — 28. II 1993.
Драгомир Брајковић: „Десанка Максимовић или слово о љубави“
- II 21. VI — 29. VI 1993.
Олег Мастјуков: „Чуда парапсихологије у Русији“,
- III 30. VI — 1. VII 1993.
Нахмијас: „Зачарана кућа“ Политика 1993.

АНКЕТНИ ЛИСТ

1. Да ли пратите — читате фељтоне и из којих листова?
2. Наведите које сте фељтоне пратили — читали?
3. Како су Вам се допали и зашто?
4. Да ли сте пратили историјске ТВ серије и које?
5. Како су Вам се допале и зашто?
6. Има ли разлике у чињеницама и оцјенама између онога што сте чули на настави, прочитали у уџбенику-литератури и оном што сте читали у фељтону и гледали у ТВ серијама?
7. У чему је таква разлика — наведите конкретне примјере?
8. У случајевима када постоје разлике — коме поклањате повјерење и зашто
  - а) професору — наставнику
  - б) уџбенику — књизи
  - ц) фељтону — ТВ серији?
9. Какав је Ваш општи суд о настави историје у цјелини?
10. Колико историјских сазнања стичете у породици или у друштву — ближој околини? По могућности овај податак изразите процентом.

Име и презиме

Година студија (школовања)

Факултет (школа)

Проф. др Зоран Лакич

МАС-МЕДИУМЫ И ОБУЧЕНИЕ ИСТОРИИ

— Резюме —

Никакая область жизни не так ощутима на общественные изменения, как воспитание и образование. А самая большая межзависимость с этими изменениями отражается в истории как учебному предмету. По этому и понятно что эти изменения сопровождаются научно и специально, педагогически.

Сведения старое 2—3 года, говорит что 15% знаний по истории учащихся черпают из обучения, а все остальное из внеобучения.

Это сведение, так же может иметь и положительное обозначение кто-то остроумно сказал — что нынешняя судьба страны в руках мас-медий. Мнение установлено что мас-медии ловки для подделки картин нынешней нашей действительности.

Это сведение, так же может иметь и положительное обозначение учитывая что мас-медии увеличили определенное количество ученических знаний. Они оказали содействие всеобщему расширению духовных горизонтов человека. Это дополнительное мас-медийское образование по истории, чаще всего облагораживает учебное обучение. Тем более когда идёт речь о популяризации науки, для разницы от неё вульгаризации, чего тоже есть.

В настаивании прийти до настоящего мышления о роли мас-медия в обучении истории, консультированы новейшие статистические данные по всех видах исторических текстов, потом радио и ТВ сериях и других видов медийского выражения. Была и проведена анкета между учителями, студентами и учениками. Учителя разделены в мнении помогают ли им мас-медии, или не помогают в обучении когда популярную науку рассказывают историки, то помощь бесспорна, что не случай когда это дело совершают журналисты.

Впрочем, студенты и учащиеся больше всего верят учебнику и учителю, этот процент идёт с 70—92% в зависимости от возраста.

Заключение, что от мас-медий не надо защищаться изоляцией школ и обучения. Наоборот, их мощь надо пользоваться в обучении через разные виды мас-медийского выражения.

